

Jak i dlaczego uczy się dziś w Polsce sztuki?

How and why is art taught in Poland today?

DOI: <https://doi.org/10.21697/an.14422>

BEATA LEWIŃSKA
INSTYTUT HISTORII SZTUKI UKSW
ORCID: 0000-0002-1995-8310

WSTĘP

Polskie szkolnictwo artystyczne w XIX w. podporządkowane było polityce zaborców. Jednak i u nas istniały wówczas, a także na początku wieku XX szkoły plastyczne o zmieniającym się statusie: średnie i wyższe, prywatne i państwowe. Dzisiejsze uczelnie artystyczne są najczęściej spadkobiercami ich tradycji. Dbają o pewną ciągłość programową, badają swoją historię i dokonania. Powstało wiele publikacji na temat szkolnictwa artystycznego, z których warto przypomnieć kilka. W 1969 r. wydano *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie*¹. W 1994 r. ukazała się zbiorowa praca *175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych* – obszernie wydanie albumowe². Jadwiga Puciata-Pawłowska napisała *Dzieje Miejskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie*³, o tej placówce całkiem niedawno ukazał się również artykuł Agnieszki Chmielewskiej

*Miejska Szkoła Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie oraz jej związki z Warszawską Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie*⁴. Historyk sztuki Ksawery Piwocki w 1965 r. wydał *Historię Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie 1904–1964*⁵. Także Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, który zmieniał swój status, doczekał się monografii Jarosława Mulczyńskiego: *Poznańska Zdobnicza. Historia Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Poznaniu w latach 1919–1939*⁶. O Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu traktuje książka *Szkice z pamięci: Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych we Wrocławiu we wspomnieniach jej założycieli, studentów i pedagogów, lata 1946–1996*⁷. Szkolnictwu artystycznemu i jego kondycji poświęcono jedną z sesji naukowych Stowarzyszenia Historyków Sztuki, która odbyła się w 2004, a referaty współtwórców sesji

1 *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895–1939*, oprac. J.E. Dutkiewicz, J. Jeleniewska-Ślesińska, W. Ślesiński, Wrocław 1969.

2 *175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, red. J.L. Ząbkowski, Kraków 1994.

3 J. Puciata-Pawłowska, *Dzieje Miejskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie*, Warszawa 1939–1940.

4 A. Chmielewska, *Miejska Szkoła Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie oraz jej związki z Warszawską Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie*, we: *W kręgu przedmiotu. Studia ofiarowane prof. Irenie Huml przez przyjaciół, kolegów i uczniów*, red. M. Dłutek, współpr. A. Kostrzyńska-Miłosz, Warszawa 2011, s. 304–317.

5 K. Piwocki, *Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie 1904–1964*, Wrocław 1965.

6 J. Mulczyński, *Poznańska Zdobnicza. Historia Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Poznaniu w latach 1919–1939*, Poznań 2009.

7 *Szkice z pamięci: Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych we Wrocławiu we wspomnieniach jej założycieli, studentów i pedagogów, lata 1946–1996*, red. A. Saj, Wrocław 1996.

zostały wydane pod tytułem *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje – Teoria – Praktyka* w 2005 r.⁸

Niewątpliwie tradycja kształcenia plastycznego jest długa. Mimo pewnych wątpliwości, jakim dano wyraz w prowokacyjnym haśle przewodnim ogólnopolskiego sympozjum artystyczno-naukowego „Czy sztuki można nauczyć?”, którego owocem jest publikacja zawierająca zbiór referatów⁹, niewielu dydaktyków akademickich neguje sens „uczenia sztuki”. Po II wojnie światowej organizacja szkolnictwa artystycznego oparta była o ramy prawne Dekretu z dnia 16 września 1953 r. o szkolnictwie artystycznym¹⁰. Przed wyższymi szkołami postawiono cztery zadania: kształcić samodzielnych twórców, kształcić dydaktyków i popularyzatorów kultury, prowadzić badania naukowe w dziedzinie wiedzy o sztuce, teorii sztuki i krytyki artystycznej oraz brać udział w upowszechnieniu sztuki. Zadania te sformułowano w czasach wczesnego PRL-u, ale są aktualne do dziś, choć każde z nich należałoby rozszerzyć. Dlaczego? Po pierwsze, we współczesnym świecie zmieniło się postrzeganie artysty. Niekoniecznie jest nim osoba, która tworzy artefakt, a nawet już nie ta, która konstytuuje dzieło przez samo wskazanie, że ono nim jest. Dzieło może nie zaistnieć, gdyż najważniejszy jest pomysł. „Nie ma nic bardziej zmysłowego niż myśl”¹¹ – pisał Sol Le Witt. Podążając tą drogą, w zasadzie należałoby zakwestionować sens uczenia warsztatu artystycznego. Po drugie, co to

znaczy kształcić dziś samodzielnych twórców? Zmieniać ich osobowość? Rozwijać kreatywność? Wyposażyć w wiedzę i umiejętności warsztatowe? Jakie cele powinno się postawić przed kształceniem współczesnych artystów, dydaktyków i popularyzatorów kultury? I wreszcie: co to znaczy prowadzić badania naukowe w dziedzinie wiedzy o sztuce i czy na pewno jest to domena uczelni *stricte* artystycznych?

Mimo przemian kulturowych, socjologicznych i wymagań współczesnego rynku sztuki i rynku pracy żadna z istniejących w Polsce uczelni plastycznych nie zrezygnowała z kształcenia artystów. Sztukę studiować można na: Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi, Uniwersytecie Artystycznym im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, na najmłodszej w Polsce Akademii Sztuki w Szczecinie, ale też na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydziale Artystycznym Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w Instytucie Sztuk Pięknych Uniwersytetu Rzeszowskiego, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza w Częstochowie, na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Opolskiego, na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Zielonogórskiego i na Wydziale Sztuki Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach. Kierunki artystyczne, pomijając oczywiście architekturę, która ma długą tradycję funkcjonowania na uczelniach *stricte* technicznych, realizowane są nawet na politechnikach

8 *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje – Teoria – Praktyka. Materiały LIII ogólnopolskiej sesji naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Warszawa, 14–16 października 2004*, red. M. Poprzęcka, Warszawa 2005.

9 *SzymbArt 2015: Czy sztuki można nauczyć? Sympozjum artystyczno-naukowe, Szymbark, 14–16 lipca 2015*, red. M. Pokrywka, K. Bednarska, Rzeszów 2016.

10 *Dekret z dnia 16 września 1953 r. o szkolnictwie artystycznym*, Dz. U. z 1953 r., nr 43, poz. 212.

11 *Locating Sol Le Witt*, ed. D.S. Areford, Yale 2021, s. 126.

w Polsce. Studiowanie grafiki i architektury wewnątrz oferuje przykładowo Politechnika Białostocka¹². Można też studiować sztukę na wielu uczelniach niepublicznych. Jak zauważył Łukasz Konieczko, nauczanie to praktyka z długą tradycją – trudno określić, jak długą. „Sztuka na ich tle wydaje się dziedziną wyjątkowo kapryśną i niestabilną praktycznie we wszystkich możliwych aspektach – w obszarze «dzieła», w teorii, również w rozumieniu samego pojęcia, które na przestrzeni wieków przechodziło różne przeobrażenia, zmieniało odcienie, poszerzając i zawężając obszar posiadania”¹³. Może zatem warto zastanowić się, czego dziś można nauczyć się na polskich uczelniach i kierunkach artystycznych. Analiza, z uwagi na rozmiar tego artykułu, zawężona została do uczelni publicznych.

TRADYCYJNE KIERUNKI KSZTAŁCENIA

Frazę „kierunek kształcenia” rozumieć można w sensie metaforycznym i dosłownym. Z jednej strony jest to zatem pozyskanie określonej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, z drugiej – nazwanie specjalizacji, czasem dyscypliny nauki lub dyscypliny sztuki, którą dana osoba studiuje na uczelni wyższej.

Uczelnie, ale też uniwersyteckie wydziały lub instytuty artystyczne oferują kandydatom studia na kierunkach będących odzwierciedleniem tradycyjnych dyscyplin artystycznych. Przykładowo malarstwo i rzeźbę studiować można w akademiach w Warszawie, w Krakowie, w Łodzi, Gdańsku we Wrocławiu i w Poznaniu, a samo malarstwo także na akademiach w Katowicach, która w 1984 r. stała się samodzielną uczelnią, i w Szczecinie, a także na wydziałach

artystycznych uniwersytetów w Toruniu i w Lublinie¹⁴.

Nieco inaczej jest z grafiką. Na wielu uczelniach tę dyscyplinę rozumie się obecnie szeroko – jako obejmującą zarówno grafikę potocznie zwaną klasyczną lub warsztatową w oferowanych technikach oraz na grafikę projektową, dziś uprawianą z wykorzystaniem technologii cyfrowych. Taki charakter ma grafika w ASP w Warszawie, Krakowie, Gdańsku i we Wrocławiu¹⁵. Wiele uczelni wprowadza rozróżnienie na dwa odrębne kierunki: grafikę i projektowanie graficzne. Pierwszy z wymienionych rozumiany jest tutaj jako dyscyplina warsztatowa, ale w praktyce studenci korzystają także z technologii cyfrowych, natomiast drugi zawężony jest do zagadnień związanych z komunikacją wizualną. Przykładem tutaj mogą być ASP w Łodzi i w Katowicach oraz AS w Szczecinie¹⁶. Kierunek grafika funkcjonuje też na Wydziale

14 <https://www.asp.krakow.pl/akademia/wydzialy/wydzial-malarstwa>; <https://rekrutacja.asp.waw.pl/>; <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow>; <https://asp.gda.pl/wydzialy/wydzial-malarstwa,90>; <https://asp.gda.pl/wydzialy/wydzial-rzezby-i-intermediow,91>; <https://www.asp.wroc.pl/pl/uczelnia/struktura-uczelni/wydzialy-i-jednostki/wydzial-malarstwa>; <https://www.asp.wroc.pl/pl/uczelnia/struktura-uczelni/wydzialy-i-jednostki/wydzial-rzezby-i-mediacji-sztuki>; <https://uap.edu.pl/studia-na-uap-2/>; <https://asp.katowice.pl/edukacja/malarstwo>; <https://www.akademiasztuki.eu/Filter/wydzial-malarstwa-sztuki-wizualne>; <https://www.umcs.pl/pl/malarstwo,18983.htm>; https://www.umk.pl/kandydaci/informacje/?id=20170508100533&id_kierunku=223 [dostęp 15 VI 2023].

15 <https://rekrutacja.asp.waw.pl/grafika/>; <https://grafika.asp.krakow.pl/jednolite-studia-magisterskie-rekrutacja/>; <https://asp.gda.pl/wydzialy/wydzial-grafiki,89>; <https://www.asp.wroc.pl/pl/pracownia-intaglio> [dostęp 15 VI 2023].

16 <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow>; <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow/1343-kierunek-grafika>; <https://asp.katowice.pl/edukacja/grafika>; <https://asp.katowice.pl/edukacja/projektowanie-graficzne>; <https://www.akademiasztuki.eu/Filter/kierunki-studiow-sztuki-wizualne-dla-kandydatow> [dostęp 15 VI 2023].

12 <https://pb.edu.pl/kandydaci/rekrutacja-studia-1-i-2-stopnia/kierunki-studiow/> [dostęp 15 VI 2023].

13 Ł. Konieczko, *Hodowanie fenomenu*, w: *SzymbArt 2015...*, dz. cyt., s. 31.

Sztuk Pięknych UMK w Toruniu¹⁷. Same studia zapewniają tam kształcenie tak w zakresie tradycyjnego warsztatu grafika, jak i grafika projektanta, a student dokonuje wyboru jednej z dwóch specjalizacji. Studia w zakresie grafiki można realizować także na Wydziale Artystycznym UMCS w Lublinie, gdzie proponowana jest zarówno grafika warsztatowa, jak i projektowa¹⁸, na UR w Rzeszowie, na którym także można poznać warsztat tradycyjny i projektowy w ramach wybranej specjalizacji¹⁹ oraz na UTH w Radomiu, gdzie podczas studiów poznaje się tajniki zarówno grafiki warsztatowej, jak też nowych mediów cyfrowych²⁰. Grafikę studiować można także na UJD w Częstochowie, gdzie student może wybrać specjalność spośród trzech: grafika komputerowa, grafika artystyczna i projektowa oraz grafika użytkowa²¹. Od niedawna także Wydział Sztuki UJK w Kielcach oferuje studia z zakresu grafiki, na których studenci mogą dokonać wyboru specjalizacji²².

Konserwację i restaurację dzieł sztuki proponują jedynie ośrodki o utrwalonej w tej dziedzinie tradycji. Z uwagi na konieczność skoncentrowania się na konkretnej technologii konserwatorskiej kształcenie zaoferowano w określonej specjalności. W ASP w Krakowie można odbywać studia na konserwacji i restauracji malarstwa oraz konserwacji i restauracji rzeźby²³.

Rozbudowane studia konserwatorskie istnieją w ASP w Warszawie, gdzie do wyboru są cztery specjalizacje: konserwacja malarstwa i rzeźby drewnianej polichromowanej, konserwacja i restauracja książki, grafiki i skóry zabytkowej, konserwacja i restauracja rzeźby i elementów architektury oraz konserwacja i restauracja tkanin zabytkowych²⁴. Trzecim miejscem w Polsce, gdzie można studiować konserwację i restaurację dzieł sztuki jest Wydział Sztuk Pięknych UMK w Toruniu. Kierunek jest tam jeden, ale pod koniec drugiego semestru studiów wybiera się specjalizację spośród trzech: konserwacja i restauracja malarstwa i rzeźby polichromowanej, konserwacja i restauracja papieru i skóry oraz konserwacja i restauracja rzeźby kamiennej i detalu architektonicznego²⁵.

Wśród kierunków projektowych o charakterze użytkowym (choć takie stwierdzenie odnosi się także do grafiki projektowej) jednym z najbardziej popularnych jest architektura wnętrz, oferowana przez wszystkie akademie sztuk pięknych działające w Polsce²⁶ z wyjątkiem ASP w Katowicach. Projektowanie i aranżacja przestrzeni – tak komercyjnych, jak i publicznych, jest wciąż kierunkiem atrakcyjnym dla studentów. Architekturę wnętrz studiować można również na UMK w Toruniu²⁷, na

17 https://www.umk.pl/kandydaci/informacje/?id=20170508085952&id_kierunku=220 [dostęp 15 VI 2023].

18 <https://www.umcs.pl/pl/grafika,18982.htm> [dostęp 15 VI 2023].

19 <https://www.ur.edu.pl/pl/kandydat/oferta-edukacyjna-ur/studia-i-kierunki/grafika> [dostęp 15 VI 2023].

20 <https://rekrutacja.uniwersytetradom.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

21 <https://www.ujd.edu.pl/articles/view/wykaz-specjalnosci> [dostęp 15 VI 2023].

22 <https://ws.ujk.edu.pl/grafika-nowy-kierunek/> [dostęp 15 VI 2023].

23 <https://wk.asp.krakow.pl/zasady-przyjec-na-i-rok-studiow/> [dostęp 15 VI 2023].

24 <https://wkirds.asp.waw.pl/plan-zajec/> [dostęp 15 VI 2023].

25 <https://art.umk.pl/6-letni-ramowy-plan-studiow-konserwacja-i-restauracja-dziel-sztukow/> [dostęp 15 VI 2023].

26 <https://waw.asp.waw.pl/misja/>; <https://www.asp.krakow.pl/akademia/wydzialy/wydzial-architektury-wnetrz/>; <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow/1348-rekrutacja-kierunki-architektura>; <https://www.asp.wroc.pl/pl/kandydat/kierunek/architektura-wnetrz/>; <https://uap.edu.pl/uczelnia/wydzialy/wydzial-architektury-wnetrz-i-scenografii/architektura-wnetrz/> [dostęp 15 VI 2023].

27 <https://architekturawnetrz.umk.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

UZ w Zielonej Górze²⁸ oraz na UTH w Radomiu²⁹. Istotną innowację wprowadził UAP w Poznaniu, który w ofercie studiów ma również architekturę, dotychczas kojarzoną z uczelniami politechnicznymi³⁰. ASP w Gdańsku – oprócz dwustopniowej architektury wnętrz zaproponowała architekturę przestrzeni kulturowej³¹, zwracając uwagę na tak istotne w postmodernistycznych przemianach konteksty kulturowe³².

Studia w zakresie scenografii oferują ASP w Warszawie, ASP w Krakowie i UAP w Poznaniu³³. Jest to jednak wykraczanie poza tradycję. AS w Szczecinie oferuje studia I stopnia w zakresie scenografii i przestrzeni wirtualnej³⁴, a w przypadku chętnych na studia magisterskie kierunek: architektura wnętrz, scenografia i przestrzeń wirtualna³⁵, stanowiący ofertę tak dla absolwentów architektury wnętrz, jak i scenografii na studiach I stopnia.

Kierunek określany dawniej jako wzornictwo studiować można w Łodzi oraz

w Poznaniu, ale także ASP w Katowicach³⁶. ASP w Warszawie w miejsce dawnego wzornictwa na studiach I stopnia oferuje: projektowanie produktu i komunikacji wizualnej³⁷ lub projektowanie ubioru³⁸. Natomiast w ramach studiów magisterskich można realizować kierunek: projektowanie i badania³⁹, którego studenci uczestniczą w warsztatach badawczych i projektowych, prowadzonych ze współudziałem ekspertów także spoza obszaru sztuki – z zakresu socjologii, architektury krajobrazu, antropologii, ekonomii, psychologii⁴⁰. Intencją uczelni jest wykształcenie projektantów w pełni odpowiadających potrzebom i oczekiwaniom społecznym⁴¹. Na wielu uczelniach realizowane jest projektowanie produktów w wąskich specjalnościach, czego przykładem jest wspomniana AS w Szczecinie, gdzie można realizować na studiach I stopnia: projektowanie produktu lub projektowanie mody⁴², a absolwenci obu kierunków mogą kontynuować kształcenie na studiach magisterskich na kierunku wzornictwo. ASP w Łodzi oprócz wzornictwa proponuje kierunki: projektowanie ubioru, tkaninę i stylizację wnętrz oraz biżuterię⁴³. UTH w Radomiu proponuje kierunek

28 <https://rekrutacja.uz.zgora.pl/oferta-studiow/studia-i-stopnia---jednolite-magisterskie/studia-stacjonarne/architektura-wnetrz> [dostęp 15 VI 2023].

29 <https://rekrutacja.uniwersytetradom.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

30 <https://rekrutacja.uap.edu.pl/2023/architektura/> [dostęp 15 VI 2023].

31 <https://asp.gda.pl/rekrutacja/wydzial-architektury/kierunki/architektura-wnetrz-i-stopnia,301> [dostęp 15 VI 2023].

32 <https://asp.gda.pl/wydzialy/wydzial-architektury-i-wzornictwa/struktura/architektura-przestrzeni-kulturowych,236> [dostęp 15 VI 2023].

33 <https://studia.asp.waw.pl/>; <https://www.asp.krakow.pl/rekrutacja/oferta-studiow/scenografia>; <https://uap.edu.pl/uczelnia/wydzialy/wydzial-architektury-wnetrz-i-scenografii/scenografia/> [dostęp 15 VI 2023].

34 <https://www.akademiasztuki.eu/Product/scenografia-i-przestrzen-wirtualna-i-stopien-1> [dostęp 15 VI 2023].

35 <https://www.akademiasztuki.eu/Product/architektura-wnetrza-scenografia-i-przestrzen-wirtualna-ii-stopien>; <https://www.akademiasztuki.eu/Product/architektura-wnetrza-scenografia-i-przestrzen-wirtualna-ii-stopien-1> op. cit. [dostęp 15 VI 2023].

36 <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow/1347-rekrutacja-kierunki-wzornictwo>; <https://uap.edu.pl/uczelnia/wydzialy/wydzial-architektury-i-wzornictwa/wzornictwo/>; <https://asp.katowice.pl/dla-kandydata/rekrutacja-wz> [dostęp 15 VI 2023].

37 <https://www.asp.waw.pl/projektowanie-produktu-i-komunikacji-wizualnej-studia-i-stopnia/> [dostęp 15 VI 2023].

38 <https://www.asp.waw.pl/studia-stacjonarne-i-stopnia-2/> [dostęp 15 VI 2023].

39 Tamże.

40 <https://www.asp.waw.pl/studia-magisterskie/> [dostęp 15 VI 2023].

41 Tamże.

42 <https://www.akademiasztuki.eu/Filter/wydzial-wzornictwa-sztuki-wizualne> [dostęp 15 VI 2023].

43 <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/rekrutacja-kierunki-studiow> [dostęp 15 VI 2023].

wzornictwo ubioru i akcesoriów mody⁴⁴. Na UJK w Kielcach funkcjonują kierunki: design oraz design społeczny. Ich program jest połączeniem zagadnień związanych z projektowaniem produktu i komunikacji wizualnej⁴⁵.

Wspomniane kierunki nie wyczerpują oferty edukacyjnej szkół artystycznych. Na wielu z nich organizuje się studia związane z kształceniem pedagogów artystycznych czy też animatorów kultury, jak również szeroko zakrojone studia ogólnoplastyczne o często stosowanej nazwie sztuki wizualne, czego przykładem jest UZ w Zielonej Górze⁴⁶. Ciekawą ofertę edukacyjną stworzono także w zakresie arteterapii. Kierunek ten prowadzą we współpracy trzy uczelnie katowickie: ASP, Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego oraz Uniwersytet Śląski⁴⁷. Kierunek ten dostępny jest także na Uniwersytecie Ignatianum w Krakowie⁴⁸ oraz – jako specjalność – w Instytucie Edukacji Artystycznej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie⁴⁹.

SZTUKA TRADYCYJNYCH I NOWYCH MEDIÓW

Sposobem na połączenie tradycji kształcenia artystycznego ze współczesnymi środkami wypowiedzi artystycznej jest otwarcie się uczelni artystycznych i uniwersyteckich wydziałów artystycznych na sztukę mediów. Pojawia się tu

problem definicji pojęcia medium, gdyż w obiegowym znaczeniu, funkcjonującym na uczelniach artystycznych, termin ten bywa utożsamiany z każdym zespołem materiałów, narzędzi i technik – niekoniernie cyfrowych. Ryszard Kluszczyński, medioznawca i kulturoznawca, zauważył jednak, że częściej termin ten odnosi się do mediów technicznych, zarówno uznanych już za tradycyjne, jak fotografia i film, jak i nowych⁵⁰. Mimo że terminy sztuka mediów i sztuka nowych mediów często stosowane są zamiennie, w rzeczywistości opisują nieco inne zjawiska. Sztuka mediów wykorzystuje media wizualne i dźwiękowe, takie jak wideo, animację klasyczną, film i fotografię w sposób tradycyjny, budując komunikat linearny od twórcy do odbiorcy. Media takie nie są celem samym w sobie, lecz sposobem wypowiedzi twórczej i często towarzyszą nowym obszarom działań artystycznych, np. akcjom. Natomiast sztuka nowych mediów wykorzystuje zaawansowane technologie komputerowe i cyfrowe do integracji z widzami, wpisując się w ten sposób w jeden z istotnych wyróżników postmodernizmu – widz staje się integralnym podmiotem zaistnienia dzieła⁵¹. Kluszczyński uważa, że najważniejszymi i konstytutywnymi cechami sztuki nowych mediów są: cyfrowość, partycypacyjność, interaktywność, wirtualność, immersyjność i sieciowość. „Uważam je za najważniejsze, gdyż one właśnie zasadniczo determinują i pozwalają ukonstytuować nową pozycję i możliwości komunikacyjne nowych mediów. Nowe media to zatem te spośród mediów technicznych, które są charakteryzowane przez wspomniane właściwości, niezależnie od czasu, w którym zostały

44 <https://rekrutacja.uniwersytetradom.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

45 <https://ws.ujk.edu.pl/nowy-kierunek-design-spo-leczny-studia-ii-stopnia/> [dostęp 15 VI 2023].

46 <http://rekrutacja.uz.zgora.pl/kierunek/sztuki-wizualne/> [dostęp 15 VI 2023].

47 <https://us.edu.pl/wydzial/wns/arteterapia/> [dostęp 29 XII 2023].

48 Uniwersytet Ignatianum w Krakowie: <https://studia.ignatianum.edu.pl/kierunki/arteterapia-2/> [dostęp 29 XII 2023].

49 Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie: <https://rekrutacja.aps.edu.pl/pl/offer/RSP2023/programme/ZP=-AET/?from-field:EP> [dostęp 29 XII 2023].

50 R. Kluszczyński, *Sztuka nowych mediów i jej przeobrażenia*, „Aspiracje”, 2020, nr 61, s. 81.

51 S. Szykowna, *Czyżby śmierć autora?*, w: *Kody kultury. Interakcja, transformacja, synergia*, red. H. Kubacka, Wrocław 2009, s. 54.

wynalezione czy wprowadzone do użycia”⁵². Sztuka nowych mediów wykorzystuje interaktywne możliwości: czujniki ruchu, kamery, sensory wkraczając w obszary Internetu, portali społecznościowych itp.

Ze względu na nieprecyzyjność określeń, a także na złożoność zakładanych efektów kształcenia uczelnie różnie nazwały prowadzone kierunki. Na ASP w Warszawie funkcjonuje nazwa sztuka mediów⁵³, a kierunek ten prowadzi pierwszy w Polsce Wydział Sztuki Mediów. Ta szeroka nazwa pozwala na połączenie mediów utrwalonych tradycją z nowymi, linearny przekaz i bogactwo środków wypowiedzi z interakcją. Przeglądając plan studiów, zauważyć można, że w programie zaoferowano przedmioty takie jak fotografia oraz zajęcia obejmujące działania multimedialne, z których wymienić można komunikację intermedialną czy relacje wizualne⁵⁴. Kierunek o tej samej nazwie oferuje ASP we Wrocławiu, ale obok niego istnieje także kierunek fotografia i multimedia⁵⁵. Na ASP w Krakowie studiować można intermedia⁵⁶, podobnie jak w ASP w Gdańsku⁵⁷ oraz na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu⁵⁸. W Poznaniu studiować można także fotografię. W ASP w Łodzi studiować można nowe media, ale także fotografię

i multimedia⁵⁹. W wąskiej specjalizacji weszła Akademia Sztuki w Szczecinie, która w obszarze sztuki wykorzystującej media techniczne proponuje następujące kierunki: film, fotografia, nowe media i animacja (wszystkie wymienione dotyczą studiów dwustopniowych), ale także gry komputerowe i rzeczywistość wirtualna, które oferowane są na studiach licencjackich⁶⁰. Również uniwersyteckie wydziały proponują edukację w zakresie nowych sposobów wypowiedzi – UMK w Toruniu proponuje kierunek sztuka mediów i edukacja wizualna. W przypadku wyboru tego kierunku z czasem studenci mogą dobrać specjalizację spośród dwóch: multimedia i fotografia oraz media rysunkowe, które w gruncie rzeczy oznaczają kierunek tradycyjny⁶¹. Na częstochowskim uniwersytecie zaproponowano studentom kierunek: fotografia i kreacja przekazu wizualnego⁶². UR w Rzeszowie natomiast prowadzi kierunek sztuki wizualne i kierunek grafika. Studiując na każdym z nich, można w określonym czasie wybrać specjalizację multimedia⁶³. Wydział Sztuki UTH w Radomiu proponuje kierunek sztuka mediów i edukacja wizualna, który łączy zagadnienia z zakresu projektowania graficznego, intermedii i multimedii⁶⁴.

Przedstawiona analiza ofert pokazuje, że uczelnie w różny sposób realizują edukację w zakresie sztuki mediów. Jednak

52 R. Kluszczyński, dz. cyt., s. 78.

53 <https://wsm.asp.waw.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

54 Plan zajęć na rok akademicki 2022/2023 Wydział Sztuki Mediów I rok stacjonarnych studiów I stopnia – semestr letni kierunek sztuka mediów; Plan zajęć na rok akademicki 2022/2023 Wydział Sztuki Mediów III rok stacjonarnych studiów I stopnia – semestr letni kierunek sztuka mediów, <https://wsm.asp.waw.pl/studia-stacjonarne/> [dostęp 15 VI 2023].

55 <https://www.asp.wroc.pl/pl/student/kierunki> [dostęp 15 VI 2023].

56 <https://www.intermedia.asp.krakow.pl/studia-i-stopnia> [dostęp 15 VI 2023].

57 <https://asp.gda.pl/rekrutacja/wydzial-rzezyby-i-intermediow/kierunki/intermedia-i-stopnia,349> [dostęp 15 VI 2023].

58 <https://uap.edu.pl/uczelnia/wydzialy/wydzial-animacji-i-intermediow/intermedia/> [dostęp 15 VI 2023].

59 <https://uczelnie.info.pl/akademia-sztuk-pieknych-w-lodzi-rekrutacja-na-studia-2022-2023/> [dostęp 15 VI 2023].

60 <https://uczelnie.info.pl/akademia-sztuki-w-szczecinie-rekrutacja-na-studia-2022-2023/> [dostęp 15 VI 2023].

61 https://www.umk.pl/kandydaci/informacje/?id=20170508110653&id_kierunku=227 [dostęp 15 VI 2023].

62 <https://www.ws.ujd.edu.pl/articles/view/fotografia-i-kreacja-przekazu-wizualnego> [dostęp 15 VI 2023].

63 <https://www.ur.edu.pl/pl/kandydat/oferta-edukacyjna-ur/studia-i-kierunki/sztuki-wizualne> [dostęp 15 VI 2023].

64 <https://rekrutacja.uniwersytetradom.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

należy tutaj podkreślić, że skoro przyjmuje się definicję, że termin media dotyczy mediów technicznych, to także wiele kierunków tradycyjnych, jak projektowanie graficzne czy design, posługują się mediami elektronicznymi, co zostało już wspomniane w poprzednim rozdziale.

TRADYCYJNY WARSZTAT ... I NIE TYLKO

Konceptualistyczne rozważania, że dzieło można zatrzymać na etapie projektu (konceptu) nie dotyczą obszarów, w których zaistnienie produktu jest warunkiem podstawowym, np. w świecie reklamy, marketingu, architektury wnętrz, scenografii, wystawiennictwa i wielu innych. Wykonawca, niezależnie od tego czy realizuje własny projekt czy ideę innego twórcy, musi sprawnie posługiwać się warsztatem pracy. Dodać tutaj trzeba, że cechą sztuki zwanej „użytkową” jest jej zadaniowość, ale wciąż istnieje zapotrzebowanie na obrazy, rzeźby i inne artefakty tradycyjnie kojarzone ze sztuką „czystą”.

Łukasz Konieczko, wykładowca ASP w Krakowie, słusznie zauważył, że istotą edukacji artystycznej są dwa elementy – dialog i praktyka. Przez pierwszy z nich rozumiał dochodzenie do idei, m.in. na drodze werbalizacji i konfrontacji poglądów: „praktyka jest jedynym sposobem samokształcenia, zdobywania doświadczenia, biegłości, wiedzy i – co może najistotniejsze – jedyną możliwością skonfrontowania zamysłu, artystycznej koncepcji z możliwościami realizacyjnymi. Wiąże się to z samym autorem, ale również z charakterystyką wybranego medium i wszelkimi ograniczeniami pojawiającymi się w trakcie realizacji tak zwanego «dzieła». [...] artysta myśli czynem, bo tylko on pokazuje, na ile nasze zamiary [...] mogą urzeczywistnić się w czynie”⁶⁵.

65 Ł. Konieczko, *O kształceniu plastycznym*, „Szkoła Artystyczna”, 2020, nr 1, s. 72.

Istotą kształcenia artystycznego jest nauczanie warsztatu. W historii sztuki termin warsztat jest kojarzony z pracownią artystyczną, ale także z atrybucją dzieła⁶⁶. W praktyce artystycznej określenie to oznacza z jednej strony sprawność w posługiwaniu się różnorodnymi środkami artystycznymi, właściwymi dla danej dyscypliny sztuki, a z drugiej także kompetentne i sprawne posługiwanie się technikami i technologiami. Jak zauważył Grzegorz Kowalski: „Uczyć można tego, co sprawdzone i sprawdzalne. [...] Choć brzmi to absurdalnie w odniesieniu do sztuki, to jednak i w sztuce istnieją zasady ogólne, które da się opisać i ich nauczać”⁶⁷. Artur Mordka z kolei stwierdził: „Rozważne pytanie, czy sztuki można nauczyć, zawiera liczne odniesienia nie tylko edukacyjne, których uwzględnienie różnicuje odpowiedź. Jeśli bowiem zapytamy, czy dają się wypracować takie prawidła procesu twórczego, które można przekazać i które prowadzą do wytworzenia artystycznego przedmiotu, to odpowiedź jest wówczas pozytywna, gdy mamy na uwadze jego poprawność, uzyskaną przez eliminację błędów warsztatowych. Znaczna część edukacyjnego wysiłku na tym właśnie polega”⁶⁸.

Warsztat nie jest czymś danym raz na zawsze, lecz poszukiwanym, także na drodze eksperymentu. Marek Olszyński podkreśla, że „młodzi artyści, muszą też poszukiwać nietypowych rozwiązań formalnych w kreowanym dziele, przede wszystkim poprzez szukanie (nieraz zupełnie intuicyjne), a następnie świadome

66 *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red.

K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Lach, A. Manteuffel-Szarota, Warszawa 2011, s. 430.

67 G. Kowalski, *Uczyć sztuki czy kształcić artystów? (Kilka spostrzeżeń szarlatana)*, w: *Polskie szkolnictwo...*, dz. cyt., s. 21.

68 A. Mordka, *O niektórych aporiach artystycznych i ich edukacyjnych konsekwencjach uwagi do problemu*, w: *SymbArt 2015...*, dz. cyt., s. 49.

stosowanie innowacyjnych rozwiązań natury warsztatowej, z których może narodzić się oryginalna forma. Po moich osobistych eksperymentach podczas pracy twórczej, a także w trakcie prowadzenia wieloletniej już dydaktyki w wyższej szkole artystycznej, uważam, że jedną z najlepszych form edukacji artystycznej [...] jest wykorzystywanie i świadome prowokowanie tak zwanego błędu kreatywnego⁶⁹.

Aby eksperymentować tak w zakresie środków artystycznych, jak też technik i technologii, trzeba poznać ich możliwości niezależnie od tego, czy owym medium jest tradycyjny warsztat rzeźbiarza lub grafika, czy też medium cyfrowe. Niektóre kierunki są bardzo wymagające, jeżeli chodzi o bazę dydaktyczną, czego przykładem jest rzeźba. W akademiach o wieloletniej tradycji kształcenia w toku studiów przykłada się istotną rolę do nauki technik i technologii. Przykładowo na Wydziale Rzeźby ASP w Warszawie funkcjonują autorskie pracownie rzeźby prowadzone przez wybitnych nauczycieli akademickich, ale w ofercie programowej jest też Pracownia medalierstwa, Pracownia Sztukatorstwa, Pracownia Rzeźby w Architekturze, Pracownia Podstaw Projektowania Przestrzennego, Pracownia Komputerowa i Pracownia Podstaw Dokumentacji i Kreacji Cyfrowej w Rzeźbie. Działy też Katedra Pracowni Technologicznych, w której funkcjonują pracownie: Brązu, Ceramiki, Drewna i Kamienia⁷⁰. Podobnie jest na kilku innych uczelniach artystycznych.

Ogromne są też wymagania bazowe dla prowadzenia grafiki warsztatowej. Dotyczy to przykładowo takich technik, jak: drzeworyt, linoryt, litografia i techniki metalowe, a także serigrafia. Ze względów BHP pracownie muszą być wieloizbowe, wyposażone w odpowiednie narzędzia

i preparaty. Grafika w ASP w Warszawie prowadzi pracownie sitodruku, litografii, klasycznych technik graficznych, technik offsetowych⁷¹. W ASP w Krakowie funkcjonują pracownie: wkleśłodruku, serigrafii, miedziorytu, drzeworytu i litografii⁷². W jednym i drugim przypadku studenci poznają szerokie spektrum dawnych technik i technologii, ale też technik cyfrowych (mają zajęcia z typografii, projektowania graficznego, grafiki koncepcyjnej i intermedialnej). Uczelnie i kierunki, które zawężają kształcenie do projektowania graficznego, muszą dysponować pracowniami z komputerami wyposażonymi w programy graficzne. Na wielu z nich przygotowuje się studentów do pracy w mediach cyfrowych w dziedzinie fotografii, grafice edytorskiej, projektowania plakatu, ilustracji, książki, typografii, identyfikacji wizualnej, wizerunku i promocji, publikacji cyfrowych, a nawet edycji dźwięku, czego przykładem jest ASP w Katowicach⁷³. Sprawne i kreatywne posługiwanie się mediami cyfrowymi wymaga długich godzin praktyki, ale też odpowiedniej bazy dydaktycznej.

Wydawałoby się, że mniej wymagające pod względem wyposażenia są pracownie malarskie, ale dotyczy to głównie pracowni malarstwa sztalugowego. W wielu akademiach, np. w ASP w Warszawie, oferta programowa obejmuje techniki i technologie malarstwa ściennego, a nawet tkaniny artystycznej. Na Wydziale Malarstwa ASP we Wrocławiu funkcjonuje Katedra Malarstwa Architektonicznego i Multimediów, która przygotowuje studentów do działań związanych z przestrzenią miejską⁷⁴. Na Wydziale Malarstwa i Rysun-

69 M. Olszyński, *O dobrym kształceniu artystycznym*, „Szkola Artystyczna”, 2020, nr 1, s. 75.

70 <https://wr.asp.waw.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

71 https://wg.asp.waw.pl/wp-content/uploads/sites/12/2022/10/Plan_zaj%C3%A8c%CC%A8c%CC%81_zima-22_23_WLAS%CC%81CIWY-3.pdf [dostęp 15 VI 2023].

72 <https://grafika.asp.krakow.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

73 <https://asp.katowice.pl/edukacja/projektowanie-graficzne> [dostęp 15 VI 2023].

74 <https://www.asp.wroc.pl/pl/uczelnia/struktura->

ku ASP w Łodzi także działają różnorodne pracownie, w tym Pracownia Malarstwa i Działań Interdyscyplinarnych oraz Pracownia Działań Malarskich w Przestrzeni Publicznej⁷⁵. Wydział Malarstwa ASP w Gdańsku w przesłaniu kierowanym do potencjalnych kandydatów na studia gwarantuje „przygotowanie do indywidualnej pracy twórczej tak w obszarze malarstwa sztalugowego z zastosowaniem tradycyjnych technologii, jak i z wykorzystaniem intermedialnych środków wyrazu”⁷⁶. W trakcie studiów można realizować zajęcia w wybranej pracowni, a do wyboru są: Pracownia Sztuki Włókna, Pracownia Malarstwa Ściennego i Witrażu czy Pracownia Sztuki w Przestrzeni Publicznej.

Reasumując, stwierdzić należy, że kształcenie artystyczne to nie tylko nieustanne praktykowanie w celu wypracowania własnych środków wypowiedzi artystycznej, ale także zapoznanie, eksperymentowanie i krytyczny stosunek do stosowanych technik i technologii. Oczywiście, przykłady tutaj można mnożyć, biorąc pod uwagę różne kierunki i dyscypliny, ale nie wpłynię to na konkluzję, że kształcenie artystyczne wymaga kontaktu nie tylko z wykwalifikowaną kadrą artystyczną, ale też w oparciu o dobrze zorganizowaną bazę dydaktyczną.

KSZTAŁCENIE TEORETYCZNE

Artystycznemu kształceniu praktycznemu zawsze towarzyszyła teoria. Jak zauważyli Tadeusz Walentowicz i Anna Lewicka-Morawska: „Celem nauczania

przedmiotów teoretycznych w Akademii jest kształtowanie gęstej i sprężystej sieci w świadomości każdego studenta, sieci ważnych treści, powiązanych ze sobą odniesień, skojarzeń oraz budowanie woli i umiejętności jej rozwijania, czyli samodzielnego tworzenia własnej świadomości”⁷⁷.

Wszyscy studenci tak uczelni artystycznych, jak i artystycznych kierunków uniwersyteckich poznają podstawy historii sztuki, co pozwala im rozumieć, jaki wpływ na kształt dzieła sztuki miały czynniki kulturowe, społeczne, polityczne religijne. Analizując dzieła dawnych i współczesnych artystów w kontekście ich powstania, wypracowują własny pogląd, ale też uświadamiają sobie, w jakich uwarunkowaniach powstaje to, co sami tworzą. Poznając style, kierunki, tendencje, kształtują własną tożsamość artystyczną i definiują siebie jako twórcę. Historia sztuki może być dla nich inspiracją do poszukiwania własnego stylu, ale też do dialogu z dziełami dawnych mistrzów. Zbyteczne jest tutaj przytaczanie przykładów, na których uczelniach i kierunkach artystycznych naucza się historii sztuki, bo na wszystkich – choć w różny sposób. Są uczelnie, w których dzieje sztuki wykładają dydaktycy specjalizujący się w określonej epoce lub zjawisku, są też takie, gdzie podobne zajęcia mają charakter syntetyczny i prowadzi je jedna osoba, niezależnie od specjalizacji. Duże uczelnie dążą do tego, aby tworzyć międzywydziałowe katedry teoretyczne, czego przykładem jest ASP w Warszawie⁷⁸. Warto tutaj wspomnieć, że Międzywydziałowa Samodzielna Katedra Kształcenia Teoretycznego w ASP w Warszawie oferuje różne zajęcia teoretyczne jako obowiązkowe dla studentów określonych kierunków lub jako

-uczelni/wydzialy-i-jednostki/wydzial-malarstwa/katedra-malarstwa-0 [dostęp 15 VI 2023].

75 <https://www.asp.lodz.pl/index.php/pl/wsp1-inst-malarstwo/194-wsp1-wsp1-malarstwo/wsp1-inst-malarstwo-i-rysunek/wsp1-inst-malarstwo-kat-malarstwa/2022-pracownia-malarskich-transpozycji-widzenia> [dostęp 15 VI 2023].

76 <https://asp.gda.pl/wydzialy/wydzial-malarstwa,90> [dostęp 15 VI 2023].

77 T. Walentowicz, A. Lewicka-Morawska, *Po co uczyć teorii na uczelni artystycznej*, w: *Polskie szkolnictwo artystyczne...*, dz. cyt., s. 70–71.

78 <https://mskkt.asp.waw.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

nadobowiązkowe. W obszar historii sztuki i krytyki artystycznej wprowadzają przedmioty: historia sztuki, historia malarstwa w Polsce, historia sztuki nowożytnej, historia sztuki średniowiecznej w Polsce, władza i sztuka w renesansowym Rzymie, historia filmu, inna perspektywa – rozszerzone pole sztuki XX i XXI w., na peryferiach sztuki, ale także specjalistyczne, np. historia form graficznych i druku, historia grafiki projektowej, fotografia wobec intermedialności, sztuka–życie–konflikty, słownik sztuki współczesnej i nowoczesnej, ikonografia i ikonologia, historia rzeźby polskiej, projektowanie w Polsce, architektura i urbanistyka od XIX do XXI w., historia wnętrz i mebli, historia i teoria architektury XX w. oraz krytyka–emancypacja–postęp⁷⁹.

Inne uczelnie uczą podstaw historii sztuki bezpośrednio na wydziałach w zakresie niezbędnym studentom, czego przykładem jest Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki w ASP w Krakowie. Nauczają tam historii sztuki polskiej, ale też teorii sztuki i wstępu do historii sztuki⁸⁰. Także tutaj nacisk kładzie się na pracę koncepcyjną i krytyczną. Samodzielne tworzenie projektów wpisuje się w „szeroki kontekst kulturowy, historyczny i społeczny”⁸¹. UAP w Poznaniu obok historii sztuki oferuje studentom architektury wnętrz historię sztuki użytkowej⁸². Na AS w Szczecinie wykłada się nawet historię sztuki elektronicznej i gier komputerowych dla studentów kierunku gry komputerowe i rzeczywistość wirtualna, ale także

on-line historię i teorię sztuki i designu dla studentów kierunków projektowych⁸³.

Oprócz historii sztuki w zależności od wybranego kierunku studenci wyposażani są też w wiedzę teoretyczną z innych obszarów: teorii koloru, psychologii percepcji, estetyki, antropologii kultury, filozofii, a na niektórych kierunkach także z zakresu rynku sztuki, a nawet ergonomii i ekologii. Warto na przykładzie ASP w Warszawie pokazać, jakie zajęcia poza historią sztuki proponuje wspomniana Międzywydziałowa Samodzielna Katedra Kształcenia Teoretycznego. Są to mianowicie: teoria percepcji, zawód artysta, antropologia obrazu, filozofia kultury z elementami antropologii, estetyka, pytania o formę, humanistyka i posthumanizm, wybrane problemy prawa własności intelektualnej w praktyce artystycznej, wprowadzenie do modeli kuratorskich, a nawet analiza dramatu⁸⁴. Estetyka nauczana jest na kilku uczelniach w Polsce, np. studentom grafiki we Wrocławiu oferuje się zajęcia: historia sztuki i estetyki⁸⁵. Pozwala ona na zrozumienie różnych koncepcji i założeń teoretycznych w sztuce, ale przede wszystkim m.in. dzięki niej studentom uświadamia się, jak istotne przemiany dokonały się we współczesnym świecie w rozumieniu niektórych pojęć i kategorii estetycznych. Dzięki estetyce studenci doskonalą kompetencje dotyczące umiejętności formułowania własnego credo artystycznego – zbioru zasad i wartości, które kierują ich działaniami w celu uczytelnienia przekazu.

79 <https://mskkt.asp.waw.pl/2022/11/07/uwaga-2/>;
<https://mskkt.asp.waw.pl/2023/02/16/plan-zajec-se-mestr-letni/> [dostęp 15 VI 2023].

80 <https://wk.asp.krakow.pl/struktura-organizacyjna/zaklad-historii-sztuki-i-teorii-konserwacji/> [dostęp 15 VI 2023].

81 <https://www.asp.krakow.pl/akademia/wydzialy/wydzial-malarstwa> [dostęp 15 VI 2023].

82 <https://uap.edu.pl/dla-studentow/plany-studiow/> [dostęp 15 VI 2023].

83 <https://www.akademiasztuki.eu/Product/plany-i-programy-studiow-20242025-program-studiow-zawiera-opis-studiowa-matryce-efektow-uczenia-sie-oraz-plan-studiow-1-2-3-4-5-6-7-8> [dostęp 15 VI 2023].

84 <https://mskkt.asp.waw.pl/2022/11/07/uwaga-2/>;
<https://mskkt.asp.waw.pl/2023/02/16/plan-zajec-se-mestr-letni/> [dostęp 15 VI 2023].

85 <https://uap.edu.pl/dla-studentow/plany-studiow/> [dostęp 15 VI 2023].

Wśród przedmiotów teoretycznych jednym z najistotniejszych na kierunkach związanych z projektowaniem jest teoria koloru. Johannes Itten – szwajcarski malarz, projektant, nauczyciel, pisarz i teoretyk, włączył teorię koloru do programu kształcenia w Bauhausie. Rozumiał przez to nie tylko poznanie teoretyczne, ale też ćwiczenia warsztatowe, w których pokazane są relacje zachodzące pomiędzy poszczególnymi barwami. Opublikowane przez niego po raz pierwszy w 1961 r. badania stały się podstawą publikacji w różnych językach. Całkiem niedawno w Polsce wznowiono *Sztukę barwy*⁸⁶. Kontynuatorem doświadczeń Ittena był Joseph Albers, który w Black Mountain College oraz na Yale University analizował wzajemne relacje barwne⁸⁷. Jak istotne jest włączenie teorii koloru do programu kształcenia, świadczy fakt, że jeden z dwóch powojennych wykładowców teorii koloru na ASP w Warszawie – dziś już nieżyjący Witold Chróścicki, pracownik naukowy Zakładu Światła i Barwy przy Wydziale Architektury Wnętrz – pozostawił po sobie opracowanie w formie maszynopisu na temat teorii koloru. Dołączył do niego kilkadziesiąt ilustracji barwnych, egzemplifikujących badania. Choć założenia, które przyjął, bazując na tzw. kole barw czystych, są dziś podważane i weryfikowane, książkę złożono i ponownie wydano w 2021 r., ale ze względu na prawa autorskie ma ona status maszynopisu niepublikowanego⁸⁸. Także na innych uczelniach wprowadzane są podobne przedmioty. W Krakowie studenci architektury wnętrz realizują struktury działań

przestrzennych i barwy⁸⁹, a studenci wzornictwa mają zajęcia w Pracowni Przestrzeni i Barwy⁹⁰.

Oczywiście, i w tym wypadku można mnożyć przykłady różnych rozwiązań programowych polskich uczelni i kierunków artystycznych, ale pewne jest, że teoria koloru jest niezbędna przyszłym plastynom. Wiedza na temat barw i ich percepcji wpływa na jakość studenckich projektów, a świadome stosowanie określonych zestawień kolorystycznych przynosi pożądany efekt estetyczny. W teorii koloru istotne miejsce zajmuje zwłaszcza psychofizjologia widzenia – dziedzina zajmująca się badaniem związków między procesami fizjologicznymi i psychologicznymi, które wpływają na percepcję wzrokową. Warto też sobie uświadomić, że badania z zakresu psychofizjologii widzenia nie dotyczą jedynie percepcji barw. Poznanie mechanizmów działania obszarów cyfrowych jest niezbędne nawet do tworzenia skutecznych i intuicyjnych interfejsów użytkownika produktu.

Podsumowując, można stwierdzić, że nie da się i nie powinno się kształcić artystów z pominięciem wiedzy teoretycznej, chociaż studenci często chętniej skupiają się na praktycznych umiejętnościach i technikach. W życiu twórczym wiedza teoretyczna jest bardzo istotna, a każde zajęcia teoretyczne rozwijają i kształtują osobowość i intelekt. Przedmioty z zakresu historii sztuki, jej teorii, estetyki i filozofii, krytyki artystycznej, psychologii sztuki, a nawet jej socjologii pomagają studentom zrozumieć kontekst, w jakim powstaje sztuka i pełnione przez nią funkcje.

Pozostaje jeszcze kwestia realizowania na uczelniach typowo artystycznych kierunków teoretycznych. Oczywiście,

86 J. Itten, *Sztuka barwy*, tłum. S. Lisiecka, Kraków 2015.

87 D. Hornung, *Kolor. Kurs dla artystów projektantów*, Kraków 2009, s. 69.

88 W. Chróścicki, *Wizualne podstawy nauki o świetle i barwie*, cz. 1: *Wzajemnie oddziaływanie barw*, cz. 2: *Oddziaływanie światła na barwy*, mpis, Warszawa 1976; tenże, *Wizualne podstawy nauki o świetle i barwie*, cz. 1: *Wzajemne oddziaływanie barw*, cz. 2: *Oddziaływanie światła na barwy*, red. G. Wielicka, uwagi wstępne i oprac. graf. K. Cwiertniewski, Warszawa 2021.

89 <https://waw.asp.krakow.pl/Dzieknanat-program-studiow> [dostęp 15 VI 2023].

90 <https://wfp.asp.krakow.pl/studia/program-studia-jednolite-magisterskie/> [dostęp 15 VI 2023].

uniwersytety, także w ramach artystycznych wydziałów lub instytutów prowadzą studia o charakterze teoretycznym z zakresu nauk o sztuce, czego przykładami są kierunki: ochrona dóbr kultury oraz krytyka artystyczna w UMK w Toruniu⁹¹. Natomiast teoretyczne kierunki zaproponowały również: ASP w Warszawie oraz UAP w Poznaniu. W warszawskiej akademii Wydział Badań Artystycznych i Studiów Kuratorskich prowadzi dwustopniowo kierunek Badania Artystyczne⁹². W informacji dla kandydatów zapisano: „Ważnym polem programu jest historia sztuki, przede wszystkim sztuki współczesnej w poszerzonej perspektywie badawczej. Nasze zajęcia dotyczą m.in. organizacji aktualnego życia artystycznego, w tym krytyki artystycznej, regulacji prawnych w zakresie prawa autorskiego i praktyk postartystycznych”⁹³. Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu oferuje natomiast studia dwustopniowe na kierunku kuratorstwo i teorie sztuki⁹⁴, które są połączeniem umiejętności praktycznych z wiedzą teoretyczną dotyczącą sztuki i kultury. Można się zastanawiać, czy podobne kierunki teoretyczne mają rację bytu w uczelniach artystycznych oraz czy są potrzebne z punktu widzenia rynku pracy. Współcześnie kurator wystawy jest osobą nie tylko odpowiedzialną za jej organizację, ale przede wszystkim za przekaz ideowy i prezentację. Duże wystawy zazwyczaj są efektem pracy zespołu pracowników: historyków sztuki, plastyków, inżynierów. W mniejszych środowiskach kurator musi się wykazać kwalifikacjami wieloaspektowymi. Warto też wziąć pod uwagę fakt, że współcześnie kuratorzy są zobligowani

do poszukiwania nowych przestrzeni prezentacji sztuki (np. przestrzeń wirtualna), a także nowych sposobów, np. tworzenia instalacji multimedialnych, eksperymentów interaktywnych i performance’u.

KONKLUZJE

Jakość kształcenia artystycznego na szczeblu wyższym zależy od wielu czynników. Składa się na to poziom kadry naukowej i artystycznej, oferta kierunkowa odpowiadająca potrzebom studentów i powiązana z oczekiwaniami rynku, koncepcje programowe, które są bardzo istotne, a zarazem stanowią deklarację potencjału intelektualnego i artystycznego środowiska, wreszcie odpowiednia dla danej oferty kształcenia baza dydaktyczna, czyli warunki lokalowe oraz dostępność wyposażenia i narzędzi do nauki. Natomiast nie ulega wątpliwości, że sztuki można i trzeba uczyć. Oczywiście, nasuwa się tutaj pytanie, czy to samo można osiągnąć poza systemem akademickim. Pewnie można, ale nie jest to droga łatwa. Istnieje wiele tutoriali i filmów instruktażowych, które pokazują, jak wykonać określone zadanie w aspekcie technicznym. W przypadku sztuki projektowej są one bardzo przydatne. Jednak pewne dyscypliny wymagają odpowiednich warunków bazowych i technicznych, a to niełatwo zorganizować samodzielnie. Ponadto jest jeszcze jedna istotna kwestia, o jakiej nie można zapomnieć. Kształcenie artystyczne jest procesem społecznym. Oznacza to, że osobowość artystyczna i własny styl kształtowane są poprzez interakcję z innymi – zarówno nauczycielami – często wybitnymi postaciami i osobowościami artystycznymi – jak i współuczestnikami procesu. Nie dotyczy to tylko warsztatu, ale także kreatywności i sposobów rozwijania własnych pomysłów artystycznych, które rodzą się podczas dyskusji, debat, czasem żartów, wspólnych przeżyć, ale też z inspiracji tym, co robią inni – słowem w praktyce pracowni artystycznej

91 <https://art.umk.pl/student/kierunki-studiow/> [dostęp 15 VI 2023].

92 <https://rekrutacja.asp.waw.pl/wbask/> [dostęp 15 VI 2023].

93 <https://wbask.asp.waw.pl/zalozenia-programowe/> [dostęp 15 VI 2023].

94 <https://uap.edu.pl/uczelnia/wydzialy/weaik/kuratorstwo-i-teorie-sztuki/> [dostęp 15 VI 2023].

uczelnii. Sztuka jest też rodzajem ekspresji emocjonalnej. Emocji tych doznaje się w sposób konstruktywny i kreatywny właśnie we współdziałaniu. Oczywiście środowisko tylko do pewnego momentu kształtuje świadomość. Paweł Nowicki zwrócił uwagę, że tworząc w pewnym środowisku, tak bardzo epatowani jesteśmy różnymi możliwościami, że można stracić tożsamość, dlatego szansą jest odnalezienie w sobie jedności, stąd

współczesny hołd dla indywidualności⁹⁵. Ogólnie rzecz biorąc, odpowiedź na pytanie, czy sztuki można i trzeba uczyć jest jedna: zdecydowanie tak. Sztuka jest dziedziną, która wymaga kreatywności, wyobraźni i – trudno definiowalnego – talentu, a ten jednak odpowiedniego szlifowania.

95 S. Wojtanowski, *Czy sztuki można (się) nauczyć*, w: *SymbArt 2015...*, dz. cyt., s. 69.

STRESZCZENIE

Artykuł jest analizą aktualnej oferty edukacyjnej polskich uczelni artystycznych i uniwersyteckich kierunków artystycznych – z uwagi na wielkość artykułu – ograniczoną do szkolnictwa publicznego. Kształcenie artystyczne to przede wszystkim nieustanne praktykowanie w celu wypracowania własnych środków wypowiedzi artystycznej, ale także zapoznawanie, eksperymentowanie i krytyczny stosunek do stosowanych technik i technologii. Wymaga z jednej strony kontynuowania dobrych i utrwalonych tradycją praktyk, ale też otwarcia się na nowe technologie i potrzeby rynku. Kształcenie artystyczne to nie tylko kontakt z wykwalifikowaną kadrą artystyczną – często wybitnymi osobowościami w polskiej kulturze – ale też korzystanie z dobrze zorganizowanej bazy dydaktycznej. Nie można w nim też pominąć wiedzy teoretycznej, która jest istotna ze względu na kształtowanie intelektu i osobowości artystycznej. Przedmioty z zakresu historii sztuki, jej teorii, estetyki i filozofii sztuki, krytyki artystycznej, psychologii sztuki, psychofizjologii widzenia, a nawet socjologii – pomagają studentom zrozumieć kontekst, w którym powstaje sztuka, i funkcje, jakie spełnia.

SŁOWA KLUCZOWE

kształcenie artystyczne, akademia, kierunek kształcenia, teoria sztuki, dydaktyka sztuki

SUMMARY

The article is an analysis of the current educational offer of Polish art schools and university art programs – due to the size – limited to public education. Artistic education is primarily about continuous practice in order to develop one's own means of artistic expression, but also familiarising, experimentation and critical approach to used techniques and technologies. On the other hand, it requires the continuation of good and traditional practice, but also opening up to new technologies and marketing. Artistic education not only is a contact with qualified artistic staff – often outstanding personalities in Polish culture – but also the use of a well-organized didactic base. It also cannot omit theoretical knowledge, which is important for shaping the intellect and artistic personality. Subjects in the field of art history, art theory, aesthetics and philosophy of art, art criticism, art psychology, psychophysiology of vision, and even sociology – help students understand the context in which art is created and the functions it fulfills.

KEYWORDS

art education, academy, fields of study, art theory, art didactic

BIBLIOGRAFIA

Źródła drukowane

Dekret z dnia 16 września 1953 r. o szkolnictwie artystycznym, Dz. U. z 1953 r., nr 43, poz. 212.

Opracowania

- Chmielewska Agnieszka, *Miejska Szkoła Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie oraz jej związki z warszawską Akademią Sztuk Pięknych w Warszawie*, w: *W kręgu przedmiotu. Studia ofiarowane prof. Irenie Huml przez przyjaciół, kolegów i uczniów*, red. Maria Dłutek, współpr. Anna Kostrzyńska-Miłosz, Warszawa 2011, s. 304–317.
- Chróścicki Witold, *Wizualne podstawy nauki o świetle i barwie*, cz. 1: *Wzajemnie oddziaływanie barw*, cz. 2: *Oddziaływanie światła na barwy*, mpis, Warszawa 1976.
- Chróścicki Witold, *Wizualne podstawy nauki o świetle i barwie*, cz. 1: *Wzajemne oddziaływanie barw*, cz. 2: *Oddziaływanie światła na barwy*, red. Grażyna Wielicka, uwagi wstępne i oprac. graf. Krzysztof Ćwiertniewski, Warszawa 2021.
- Hornung David, *Kolor. Kurs dla artystów projektantów*, Kraków 2009.
- Itten Johannes, *Sztuka barwy*, tłum. Sława Lisiecka, Kraków 2015.
- Kluszczyński Ryszard, *Sztuka nowych mediów i jej przeobrażenia*, „Aspiracje”, 2020, nr 61, s. 77–90.
- Konieczko Łukasz, *Hodowanie fenomenu*, w: *SymbArt 2015: Czy sztuki można nauczać? Sympozjum artystyczno-naukowe*, Szymbark, 14–16 lipca 2015, red. Marek Pokrywka, Kamila Bednarska, Rzeszów 2016, s. 31–36.
- Konieczko Łukasz, *O kształceniu plastycznym*, „Szkoła Artystyczna”, 2020, nr 1, s. 71–74.
- Kowalski Grzegorz, *Uczyć sztuki czy kształcić artystów? (Kilka spostrzeżeń szarlatana)*, w: *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje–Teoria–Praktyka. Materiały LIII ogólnopolskiej sesji naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa, 14–16 października 2004, red. Maria Poprzęcka, Warszawa 2005, s. 21–25.
- Locating Sol Le Witt*, ed. David S. Areford, Yale 2021.
- Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1895–1939*, oprac. Józef Edward Dutkiewicz, Jadwiga Jeleniewska-Ślesieńska, Władysław Ślesieński, Wrocław 1969.
- Mortka Artur, *O niektórych aporiach artystycznych i ich edukacyjnych konsekwencjach uwagi do problemu*, w: *SymbArt 2015: Czy sztuki można nauczać? Sympozjum artystyczno-naukowe*, Szymbark, 14–16 lipca 2015, red. Marek Pokrywka, Kamila Bednarska, Rzeszów 2016, s. 49–57.
- Mulczyński Jarosław, *Poznańska Zdobnicza. Historia Państwowej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Poznaniu w latach 1919–1939*, Poznań 2009.
- Olszyński Marek, *O dobrym kształceniu artystycznym*, „Szkoła Artystyczna”, 2020, nr 1, s. 75–77.
- Piwocki Ksawery, *Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie 1904–1964*, Wrocław 1965.
- Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje–Teoria–Praktyka. Materiały LIII ogólnopolskiej sesji naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, Warszawa, 14–16 października 2004, red. Maria Poprzęcka, Warszawa 2005.
- Puciata-Pawłowska Jadwiga, *Dzieje Miejskiej Szkoły Sztuk Zdobniczych i Malarstwa w Warszawie*, Warszawa 1939–1940.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych*, red. Krystyna Kubalska-Sulkiewicz, Monika Bielska-Łach, Anna Manteuffel-Szarota, Warszawa 2011.

- 175 lat nauczania malarstwa, rzeźby i grafiki w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, red. Józef Lucjan Ząbkowski, Kraków 1994.
- Szykowna Sylwia, *Czyżby śmierć autora?*, w: *Kody kultury. Interakcja, transformacja, synergia*, red. Hanna Kubacka, Wrocław 2009, s. 50–56.
- SymbArt 2015: Czy sztuki można nauczać? Sympozjum artystyczno-naukowe, Szymbark, 14–16 lipca 2015*, red. Marek Pokrywka, Kamila Bednarska, Rzeszów 2016.
- Szkice z pamięci: Państwowa Wyższa Szkoła Sztuk Plastycznych we Wrocławiu we wspomnieniach jej założycieli, studentów i pedagogów, lata 1946–1996*, red. Andrzej Saj, Wrocław 1996.
- Walentowicz Tadeusz, Lewicka-Morawska Anna, *Po co uczyć teorii na uczelni artystycznej*, w: *Polskie szkolnictwo artystyczne. Dzieje–Teoria–Praktyka. Materiały LIII ogólnopolskiej sesji naukowej Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Warszawa, 14–16 października 2004* red. Maria Poprzęcka, Warszawa 2005, s. 69–76.
- Wojtanowski Szymon, *Czy sztuki można (się) nauczyć*, w: *SymbArt 2015: Czy sztuki można nauczać? Sympozjum artystyczno-naukowe, Szymbark, 14–16 lipca 2015*, red. Marek Pokrywka, Kamila Bednarska, Rzeszów 2016, s. 67–71.
- Źródła internetowe**
- Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie: <https://www.aps.edu.pl/> [dostęp 29 XII 2023].
- Akademia Sztuk Pięknych im. E. Gepperta we Wrocławiu: <https://www.asp.wroc.pl/pl> [dostęp 15 VI 2023].
- Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie: <https://www.asp.krakow.pl/> [dostęp 15 VI 2023].
- Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku: <https://asp.gda.pl/> [dostęp 15 VI 2023].
- Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach: <https://asp.katowice.pl/> [dostęp 15 VI 2023].
- Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie: <https://asp.waw.pl/> [dostęp 15 VI 2023].
- Akademia Sztuki w Szczecinie: <https://www.akademiasztuki.eu/> [dostęp 15 VI 2023].
- <https://rekrutacja.aps.edu.pl/pl/offer/RSP2023/programme/ZP-AET/?from=field:EP> [dostęp 29 XII 2023].
- Instytut Edukacji Artystycznej Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie: <http://www.aps.edu.pl/instytuty/instytut-edukacji-artystycznej/> [dostęp 15 VI 2023].
- Instytut Sztuk Pięknych Uniwersytetu w Rzeszowie: <https://www.ur.edu.pl/pl/kolegia/kolegium-nauk-humanistycznych/jednostki-naukowe/instytut-sztuk-pieknych> [dostęp 15 VI 2023].
- Instytut Sztuki Politechniki Białostockiej w Białymstoku: <https://wa.pb.edu.pl/wydzial/instytuty-i-katedry/instytut-sztuki/> [dostęp 15 VI 2023].
- Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu: <https://uap.edu.pl/> [dostęp 15 VI 2023].
- Uniwersytet Ignatianum w Krakowie: <https://studia.ignatianum.edu.pl/kierunki/arteterapia-2/> [dostęp 29 XII 2023].
- Uniwersytet Śląski w Katowicach: <https://us.edu.pl/wydzial/wns/arteterapia/> [dostęp 29 XII 2023].
- Wydział Artystyczny Uniwersytetu im. M. Skłodowskiej Curie w Lublinie: <https://www.umcs.pl/pl/wydzial-artystyczny-umcs-w-lublinie,40.htm> [dostęp 15 VI 2023].
- Wydział Artystyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego w Zielonej Górze: <https://wa.uz.zgora.pl/> [dostęp 15 VI 2023].

Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mi-
kołaja Kopernika w Toruniu: [https://
art.umk.pl/](https://art.umk.pl/) [dostęp 15 VI 2023].

Wydział Sztuki Uniwersytetu im. Jana Długo-
gosza w Częstochowie: [www.ws.ujd.
edu.pl/](http://www.ws.ujd.edu.pl/) [dostęp 15 VI 2023].

Wydział Sztuki Uniwersytetu Jana Ko-
chanowskiego w Kielcach: [https://
ws.ujk.edu.pl/](https://ws.ujk.edu.pl/) [dostęp 15 VI 2023].

Wydział Sztuki Uniwersytetu Techno-
logiczno-Humanistycznego im.
Kazimierza Pułaskiego w Radomiu:
<https://ws.uniwersytetradom.pl/>
[dostęp 15 VI 2023].

Wydział Sztuki Uniwersytetu Warmińsko-
-Mazurskiego w Olsztynie: [https://
ws.uwm.edu.pl/](https://ws.uwm.edu.pl/) [dostęp 15 VI 2023].

Tekst zgłoszono: 20 XI 2023, recenzowano:
29 XII 2023, zaakceptowano do druku: 3 I 2024.
